

Δρ. Γιώργος Ζάχος

Διευθυντής Βιβλιοθήκης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

τ. Γεν. Διευθυντής της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος

Πρόεδρος του Γενικού Συμβουλίου Βιβλιοθηκών, Γενικών Αρχείων και Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης.

ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ, ΑΡΧΕΙΩΝ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

Εξοχότατε κ. Πρόεδρε της Ελληνικής Δημοκρατίας, Αξιότιμη Κυρία Υπουργέ Παιδείας , Δια-Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, Αξιότιμε κ. ,.....

Κυρίες και Κύριοι, Αγαπητοί Συνάδελφοι

Αισθάνομαι ιδιαίτερη χαρά, τιμή και ευθύνη να ομιλώ ενώπιόν σας, σε μια Συνδιάσκεψη που οργανώνεται για πρώτη φορά στη χώρα μας, και η οποία φιλοδοξούμε να αποτελέσει σημείο αναφοράς για τη διαμόρφωση μιας νέας Εθνικής Πολιτικής για τις Βιβλιοθήκες και τα Αρχεία, δύο σημαντικούς θεσμούς της κοινωνίας μας, που έχουν πολλά περιθώρια βελτίωσης και δυνατότητες προσφοράς σε πολλούς τομείς.

Για την Αρχειακή Πολιτική μας μίλησε ήδη ο Πρόεδρος της Εφορείας των Γενικών Αρχείων του Κράτους Καθηγητής κ. Νικόλαος Καραπιτάκης και ως εκ τούτου θα περιοριστώ στα θέματα Πολιτικής για τις Βιβλιοθήκες.

Στον περιορισμένο χρόνο της ομιλίας μου θα αναφερθώ στα κυριότερα σημεία που πρέπει να καλύπτει μια Εθνική Πολιτική Βιβλιοθηκών, στα σπουδαιότερα μέσα εφαρμογής και υλοποίησής της που πρέπει να αναπτύξουμε καθώς και τις επιμέρους δράσεις που πρέπει να αναληφθούν για την ανάληψη από τις Βιβλιοθήκες των νέων ρόλων που θα τους ανατεθούν.

Άλλοι ομιλητές θα αναπτύξουν αναλυτικότερα μερικά από τα θέματα που θα αναφερθώ εν συντομία.

Στη χώρα μας διαθέτουμε μια πανσπερμία Βιβλιοθηκών: Δύο Βιβλιοθήκες Εθνικής Σημασίας, την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος και την Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, 46 Δημόσιες Βιβλιοθήκες, δεκάδες Ακαδημαϊκές, Ερευνητικές και Νοσοκομειακές Βιβλιοθήκες, περισσότερες από 300 Δημοτικές Βιβλιοθήκες, εκατοντάδες Σχολικές Βιβλιοθήκες κ.α. που επιβλέποντα άμεσα ή έμμεσα, κατά κύριο λόγο από το ΥΠΔΒΜΘ, αλλά και άλλα Υπουργεία και Φορείς.

Κύριο Χαρακτηριστικό της λειτουργίας των Βιβλιοθηκών που διαθέτουμε είναι η απουσία λειτουργικής συνεργασίας, τόσο μεταξύ Βιβλιοθηκών της ίδιας κατηγορίας, όσο και χωροταξικά, καθώς δεν υπάρχει πρόβλεψη

προσφοράς υπηρεσιών Βιβλιοθήκης σε όλη τη χώρα. Η Συνεργασία είναι ανύπαρκτη μεταξύ των Βιβλιοθηκών διαφορετικών κατηγοριών π.χ. Δημόσιες με Ακαδημαϊκές, Δημόσιες με Δημοτικές, Ερευνητικές με Ακαδημαϊκές, Δημόσιες με Σχολικές κ.α.

Ανάλογη έλλειψη συνεργασίας παρατηρείται ήδη και στη δημιουργία Ψηφιακών Συλλογών που αναπτύσσουν Βιβλιοθήκες, Αρχεία, Μουσεία κ.α.

Ήδη από το 1931 υπήρξε πρόβλεψη για συντονισμό των Βιβλιοθηκών της χώρας μας, με την ίδρυση του Γενικού Συμβουλίου Βιβλιοθηκών που όμως είχε ελάχιστη επίδραση στην ανάπτυξη ενός Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών.

Επανάληψη της πρόβλεψης αυτής είχαμε στον Αν. Νόμο για τις Δημόσιες Βιβλιοθήκες που δημοσιεύθηκε το 1949. Παρά το γεγονός ότι ο Νόμος αυτός, επηρεασμένος από την Αμερικανική παρουσία στα πολιτικά πράγματα στη χώρα μας εκείνης της εποχής, συνέβαλε στη συγκρότηση αρκετών Δημοσίων Βιβλιοθηκών, δεν κατόρθωσε όμως για μια ακόμη φορά να δημιουργήσει Εθνικό Σύστημα Βιβλιοθηκών.

Η Ισχύουσα νομοθεσία (Νόμος 3149/2003) καθορίζει σε λεπτομέρεια τη λειτουργία των Δημοσίων Βιβλιοθηκών (Βιβλιοθήκες που εποπτεύονται από το ΥΔΒΜΘ), αλλά δεν τις συνδέει με Βιβλιοθήκες άλλων κατηγοριών για τη δημιουργία συνεργειών που θα εξασφαλίζουν την παροχή υπηρεσιών Βιβλιοθήκης σε όλο τον πληθυσμό της χώρας.

Στη νομοθεσία των Δημοσίων Βιβλιοθηκών προβλέφθηκε, για μια ακόμη φορά, η συγκρότηση Γενικού Συμβουλίου Βιβλιοθηκών, (νυν Γενικό Συμβούλιο Βιβλιοθηκών, Γενικών Αρχείων και Εκπαιδευτικής ΡαδιοΤηλεόρασης) λόγω κατάργησης της σχετικής Ειδικής Γραμματείας του Υπουργείου Παιδείας με κύρια αρμοδιότητα την «επεξεργασία και πρόταση σχεδίων ενιαίων δράσεων των Δημοσίων Βιβλιοθηκών της χώρας».

Σπαράγματα πολιτικής για τις άλλες κατηγορίες Βιβλιοθηκών είναι διάσπαρτα σε Νόμους, Π.Δ. και Υπουργικές Αποφάσεις που αντιμετωπίζουν επιμέρους θέματα αλλά δεν διαμορφώνουν κάποια σαφή εθνική πολιτική.

Η εξαιρετικά περιορισμένη συνεργασία μεταξύ των Βιβλιοθηκών είναι, λοιπόν, κυρίαρχο χαρακτηριστικό του Συστήματος Βιβλιοθηκών της χώρας μας.

Τα αποτελέσματα αυτής της κατακερματισμένης λειτουργίας είναι προφανή.....

Το Γενικό Συμβούλιο Βιβλιοθηκών, Γενικών Αρχείων του Κράτους και Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης, του οποίου έχω την τιμή να προεδρεύω, αποδέχθηκε από την πρώτη στιγμή την πρωτοβουλία της κυρίας Υπουργού Παιδείας να δρομολογήσει τις διαδικασίες για την διαμόρφωση μιας Εθνικής Πολιτικής Βιβλιοθηκών και Αρχείων και αντιμετώπισε την παρούσα Συνδιάσκεψη και τη σχετική διαβούλευση που προηγήθηκε ως σταθμό για την κατάθεση θέσεων και προτάσεων και

αφειρηρία σχεδιασμού του Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών της χώρας μας.

Το Συμβούλιο συζήτησε τις ιδέες και τις προτάσεις που εισηγήθηκαν οι ομάδες εργασίας που συγκρότησε και προτείνει την υιοθέτηση μιας Εθνικής Πολιτικής Βιβλιοθηκών η οποία μεταξύ άλλων θα:

✓ Προβλέπει την δημιουργία Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών το οποίο αφενός θα περιλαμβάνει με συνεκτικό τρόπο όλες τις μορφές Βιβλιοθηκών και αφετέρου θα καλύπτει χωροταξικά όλο τον πληθυσμό της χώρας μας.

✓ Αναθέτει στις Βιβλιοθήκες ρόλους συνυφασμένους με τις κοινωνικές, εκπαιδευτικές, διοικητικές, πολιτισμικές και οικονομικές συνθήκες, όπως αυτές διαμορφώνονται κάθε φορά στη χώρα μας

✓ Προβλέπει την διοικητική διάρθρωση και εποπτεία του συστήματος, ώστε να εξασφαλίζεται η συνολική αποτελεσματικότητά του και η ομοιογενής προσφορά υπηρεσιών.

✓ Θεσμοθετεί μηχανισμούς ελέγχου και μέτρησης των επιδόσεων καθώς και δομές εποπτείας και ελέγχου, συγκέντρωσης στατιστικών στοιχείων κ.α. που θα εξασφαλίζουν την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση του δημόσιου χρήματος.

✓ Κατανέμει ευθύνες και υποχρεώσεις τόσο στην Πολιτεία όσο και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση για την ανάπτυξη και τη λειτουργία των Βιβλιοθηκών

✓ Προβλέπει την λειτουργία ειδικών υπηρεσιών για διάφορες ειδικές ομάδες του πληθυσμού: εθνικές μειονότητες, άτομα με προβλήματα όρασης και αναπηρίες κ.α.

✓ Προβλέπει την οργανωτική και οικονομική στήριξη του συστήματος από κρατικούς και δημοτικούς πόρους και την ενίσχυση των επιμέρους Βιβλιοθηκών με τη χρήση συγκεκριμένου αλγορίθμου κατανομής των χρηματοδοτήσεων.

Πέραν αυτού η Πολιτική μας πρέπει να επιβάλει επίσης τη συνεργασία των Βιβλιοθηκών με Φορείς που σχετίζονται με το βιβλίο και την πληροφόρηση, ακόμη και με ιδιωτικούς φορείς που λαμβάνουν κρατικούς πόρους, καθώς και τη συνεργασία τους με άλλους φορείς όπως Σχολεία, Εκπαιδευτικά και Ερευνητικά Ιδρύματα, Ερευνητικά Κέντρα κ.α.

Η Εθνική Πολιτική θα εξασφαλίζει επίσης την προσαρμογή των επιμέρους πολιτικών που ασκούνται από Υπουργεία και άλλους Κρατικούς Φορείς που λειτουργούν ή επιβλέπουν άμεσα ή έμμεσα Βιβλιοθήκες στις αρχές της συνεργασίας και του ανοίγματος στην κοινωνία.

Καθορίζει τον συντονισμό του συστήματος σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο:

α) Σε εθνικό επίπεδο με την λειτουργία του Εθνικού Συμβουλίου Βιβλιοθηκών και Αρχείων.

Προτείνεται το Συμβούλιο να έχει αποφασιστικές αρμοδιότητες στην οργάνωση και εποπτεία του Συστήματος Βιβλιοθηκών και Αρχείων και στην αξιολόγηση της απόδοσής του. Το Εθνικό Συμβούλιο Βιβλιοθηκών και Αρχείων να έχει τη δυνατότητα διαχείρισης και κατανομής των διαθέσιμων πόρων, να συντονίζει δράσεις σε τομείς που σχετίζονται με το βιβλίο και την ανάγνωση όπως: τη διαχείριση συμβάσεων πρόσβασης σε ηλεκτρονικά περιοδικά, την ανάπτυξη ψηφιακών συλλογών, την πρόσβαση σε οπτικοακουστικά αρχεία, την λειτουργία μονάδων συγκέντρωσης στατιστικών στοιχείων και εφαρμογής προτύπων ποιότητας κ.α.

β) Σε περιφερειακό επίπεδο με τη συγκρότηση του Περιφερειακού Συμβουλίου Βιβλιοθηκών και Αρχείων που θα συντονίζει και θα επιβλέπει τη λειτουργία των Βιβλιοθηκών και των Αρχείων στο πλαίσιο της Περιφέρειας.

Η Εθνική Πολιτική θα υλοποιηθεί μέσω του Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών που:

- ✓ Θα εξασφαλίζει την πρόσκτηση και την κατοχή από τις Βιβλιοθήκες της χώρας στο σύνολό τους των τεκμηρίων που απαιτούνται για την ικανοποίηση των πληροφοριακών αναγκών του πληθυσμού, των ερευνητών και των επιχειρήσεων ή έχουν εθνικό ή τοπικό ενδιαφέρον και σημασία
- ✓ Θα εξασφαλίζει πρόσβαση στις εκδόσεις ή την πληροφόρηση, επί τόπου στις Βιβλιοθήκες ή από απόσταση, με τη χρήση δικτύων πληροφόρησης και την λειτουργική διασύνδεσή τους
- ✓ Θα εξασφαλίζει στους πολίτες, μέσω των Βιβλιοθηκών, ένα περιβάλλον εύκολης και προσιτής πρόσβασης στην πληροφορία καθώς και ένα περιβάλλον πολιτιστικής εξέλιξης και στήριξης της κοινωνικής συνοχής
- ✓ Θα λειτουργεί Δίκτυα Βιβλιοθηκών και υπηρεσίες που θα στηρίζονται σε αυτά.

Το Εθνικό Σύστημα Βιβλιοθηκών να λειτουργεί αποκεντρωμένα:

Σε εθνικό επίπεδο με την ανάθεση στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος της στέγασης του Εθνικού Δικτύου Βιβλιοθηκών, του Εθνικού Συλλογικού Καταλόγου και του συντονισμού του Εθνικού Συστήματος Διαδανεισμού.

Σε Περιφερειακό επίπεδο με την ανάθεση σε μια Βιβλιοθήκη κάθε Περιφέρειας συντονιστικού ρόλου των Βιβλιοθηκών της Περιφέρειας.

και

Σε επίπεδο Καλλικράτειου Δήμου την Βιβλιοθήκη του Δήμου με τα παραρτήματά της στους συνενώμενους Δήμους ή τις Συνοικίες.

Λειτουργώντας στο πλαίσιο του Εθνικού Συστήματος οι Βιβλιοθήκες πρέπει:

- ✓ Να παρέχουν πρόσβαση επιτόπου ή μέσω διαδανεισμού, δηλαδή δανεισμού μεταξύ Βιβλιοθηκών, σε όλες τις έντυπες και ψηφιακές πηγές που θα έχει ανάγκη ο κάθε πολίτης
- ✓ Να συνεισφέρουν στη διά-βίου μάθηση των πολιτών καθώς και στην εκπαίδευση και τη μάθηση σε πολλαπλά επίπεδα.
- ✓ Να λειτουργούν ως φορείς τοπικής εφαρμογής της Κοινωνίας της Πληροφορίας.
- ✓ Να συμβάλλουν στην καινοτομία και στην επιμόρφωση των ανέργων.
- ✓ Να βοηθούν στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και τη δημιουργία επιτυχημένων επιχειρήσεων.
- ✓ Να προωθούν μια κουλτούρα διαβάσματος, ιδίως στους νέους, και να συμβάλλουν γενικότερα στην πολιτιστική καλλιέργεια των πολιτών.
- ✓ Να εξασφαλίζουν την πληροφόρηση σε θέματα υγείας για όλους όσους τη χρειάζονται – ασθενείς, ιατρούς, νοσηλευτές, πολίτες.

Παρά την απουσία νομοθεσίας που θα επιβάλλει τη συνεργασία των Βιβλιοθηκών, με πρωτοβουλία των εργαζομένων σε αυτές και με την χρηματοδότηση από Ευρωπαϊκά Προγράμματα δημιουργήθηκαν διάφορα μέσα συνεργασίας, όπως ο Συλλογικός Κατάλογος και το Σύστημα Διαδανεισμού των Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, τα οποία, όμως, δεν αποτελούν στοιχεία ενός Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών. Για τη δημιουργία αυτών των αποσπασματικών μέσων δαπανήθηκαν μεγάλα ποσά από τα Κοινοτικά Προγράμματα Στήριξης, με περιορισμένα όμως αποτελέσματα.

Είναι επιτακτική ανάγκη η ανασυγκρότηση του όλου Συστήματος Βιβλιοθηκών της χώρας μας να συνδυαστεί με ανάλογη των μέσων στήριξης της συνεργασίας και της αποκέντρωσης. Ως εκ τούτου οι Συλλογικοί κατάλογοι θα πρέπει να συγχωνευτούν στην προοπτική δημιουργίας ενός μόνο Εθνικού Καταλόγου μέσω του οποίου να εξασφαλίζεται ο διαδανεισμός και τα άλλα ευεργετήματα που μπορεί να προσφέρει.

Οι εξελίξεις στην πληροφοριακή τεχνολογία και τα δίκτυα δημιουργούν σημαντικές πιέσεις στο μοντέλο Βιβλιοθήκης, το οποίο γνωρίζουμε μέχρι τώρα. Οι Βιβλιοθήκες, σήμερα, περισσότερο από ποτέ καλούνται να αντιμετωπίσουν την πρόκληση της Ψηφιοποίησης και της διάθεσης υλικού μέσω του Διαδικτύου καθώς και την παροχή υπηρεσιών μέσω αυτού.

Το γεγονός αυτό καθιστά τη συνεργασία τους στο πλαίσιο της Εθνικής Πολιτικής Βιβλιοθηκών και αναγκαία αλλά και εφικτή σε πολλά επίπεδα.

Για να είναι δυνατή η εφαρμογή της Εθνικής Πολιτικής Βιβλιοθηκών και η υλοποίηση του Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών πρέπει να γίνουν παρεμβάσεις σε θεσμικό και σε λειτουργικό επίπεδο.

Σε θεσμικό επίπεδο να υπάρξουν Νομοθετικές πρωτοβουλίες που θα θεσμοθετούν το Εθνικό Σύστημα Βιβλιοθηκών και θα αντιμετωπίζουν νομοθετικές εκκρεμότητες που υφίστανται για όλες σχεδόν τις κατηγορίες Βιβλιοθηκών που διαθέτουμε:

Για τις Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες να εκδοθεί το προβλεπόμενο από το Νόμο ΠΔ για τους Διευθυντές τους, να προχωρήσει η θεσμική υπόσταση του Συνδέσμου των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, να συνταχθούν οι Διοικητικοί Οργανισμοί τους κ.α.

Για τις Δημόσιες Βιβλιοθήκες να θεμοσθετηθεί η λειτουργική διασύνδεσή τους με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και να επαναδιατυπωθούν οι διαδικασίες εποπτείας και διαχείρισής τους.

Για να ανταποκριθούν στους ρόλους τους οι Βιβλιοθήκες πρέπει να διαθέτουν τις απαραίτητες υποδομές και να έχουν τα μέσα για να ανταποκριθούν στα καθήκοντα τους.

Είναι προφανές ότι Βιβλιοθήκες με δύο ή τρία άτομα προσωπικού και με λειτουργικό ετήσιο προϋπολογισμό δέκα ή είκοσι χιλιάδων ευρώ αδυνατούν να ανταποκριθούν έστω και στοιχειωδώς στο ρόλο τους.

Για τον λόγο αυτό θεωρούμε ότι πρέπει να αντιμετωπιστούν άμεσα:

Οι ελλείψεις προσωπικού που υπάρχουν σε όλες σχεδόν τις κατηγορίες των Βιβλιοθηκών και ιδιαίτερα στην Εθνική Βιβλιοθήκη και τις Δημόσιες Βιβλιοθήκες και τα Αρχεία. Μία άμεση ενέργεια θα ήταν οι μετατάξεις προσωπικού στις Βιβλιοθήκες και τα Αρχεία στα πλαίσια της Διοικητικής Μεταρρύθμισης-

Η υλοποίηση συγχρηματοδοτούμενων έργων που θα αφορούν άμεσα η έμμεσα τις Βιβλιοθήκες θα μπορούσαν έστω και πρόσκαιρα να αντιμετωπίζουν την απουσία πόρων. Τα έργα του ΕΣΠΑ αποτελούν μεγάλη ευκαιρία για ανάπτυξη νέων υπηρεσιών και χρηματοδότηση της νέα Εθνική Πολιτικής Βιβλιοθηκών και Αρχείων.

Ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να δοθεί στην Εθνική Βιβλιοθήκη, καθώς επί του παρόντος δεν έχει τις δυνατότητες για να ανταποκριθεί με συνέπεια και επάρκεια στην αποστολή της, καθώς διαθέτει περιορισμένο προσωπικό και οικονομικούς πόρους. Η ενίσχυση της θα πρέπει να επιταχυνθεί και λόγω της προοπτικής μεταστέγασης της στο Νέο Κτίριο που ανεγείρεται με την χορηγία του Ιδρύματος Νιάρχου.

Κάθε Βιβλιοθήκη πρέπει να στελεχώνεται από επαγγελματικά καταρτισμένους Βιβλιοθηκονόμους. Η ειδικότητα της Βιβλιοθηκονομίας να είναι Πανεπιστημιακής ή Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, αλλά και να μπορεί να αποκτηθεί σχετική ειδίκευση μέσω διαφοροποίησης των προγραμμάτων Σπουδών άλλων Σχολών, για τη δημιουργία ειδικοτήτων

όπως Εκπαιδευτικός-Βιβλιοθηκονόμος ή Ειδικός Πληροφορικής-Βιβλιοθηκονόμος, με προπτυχιακές ή με μεταπτυχιακές σπουδές σε αντίστοιχα τμήματα. Ως εκ τούτου πρέπει να επεναξαστούν τα προγράμματα Σπουδών των Τμημάτων Βιβλιοθηκονομίας.

Η Εθνική Πολιτική Βιβλιοθηκών θα πρέπει να συνδυαστεί, επίσης, με αλλαγές στην νομοθεσία

για την πνευματική ιδιοκτησία στην κατεύθυνση της διευκόλυνσης της διαθεσιμότητας και της χρήσης των πηγών τόσο σε έντυπη όσο και σε ηλεκτρονική μορφή λαμβάνοντας υπόψη τα εύλογα δικαιώματα των δημιουργών.

Για την προστασία της πνευματικής κληρονομιάς της με αλλαγή των προβλέψεων της Κατά Νόμο Κατάθεσης ώστε να εξασφαλίζεται η συγκέντρωση και η πρόσβαση σε κατατεθειμένο ηλεκτρονικό υλικό.

για την καταγραφή και διάσωση του οπτικοακουστικού και ψηφιακού υλικού, όπως και του περιεχόμενου των δικτυακών τόπων της χώρας μας, καθώς αποτελεί μέρος της πνευματικής μας κληρονομιάς και εξαφανίζεται.

Το Συμβούλιο θεωρεί ότι είναι απαραίτητη ενεργοποίηση της πρόβλεψης του Νόμου για τις αρμοδιότητες της Εθνικής Βιβλιοθήκης, που προβλέπουν την συγκέντρωση από την Εθνική Βιβλιοθήκη και του ψηφιακού δημοσιευμένου υλικού, όπως είναι οι ισότοποι και τα ηλεκτρονικά περιοδικά για το δημόσιο όφελος.

Η παρούσα Συνδιάσκεψη μας προσφέρει μια θαυμάσια δυνατότητα να συζητήσουμε στις λεπτομέρειές του όσα συνοπτικά σας παρούσας ώστε με διαβούλευση και εθνική στόχευση να δομήσουμε ένα Εθνικό Σύστημα Βιβλιοθηκών και Αρχείων εφάμιλλο των άλλων Ευρωπαϊκών χωρών.

Με την εκφρασμένη πολιτική βούληση και την συμβολή όλων μας μπορούμε να το επιτύχουμε.